

DE L'ACCIÓ A LA UTOPIA. ELS MANIFESTOS PER A LA PROTECCIÓ ECOLÒGICA DEL TERRITORI I LA JUSTICIA AMBIENTAL A CATALUNYA.

Mª Àngels Alió
Universitat de Barcelona
alio@ub.edu

De l'acció a la utopia. Els manifestos per a la protecció ecològica del territori i la justícia ambiental a Catalunya (Resum)

Els manifestos expressen una reivindicació d'un col·lectiu respecte una situació que es considera negativa i que es vol canviar i és molt interessant conèixer què diuen perquè expressen de manera molt clara argumentacions i propostes de la població. Aquest treball proposa una aproximació a aquestes reivindicacions partint d'un recull de manifestos per a la protecció ambiental de Catalunya. Es tracta, per tant, d'uns escrits que es refereixen a conflictes socioambientals en espais concrets en el context de les societats urbanes i industrials occidentals. Prenent com a base aquests textos es poden identificar fins a cinc formulacions o propostes que podrien ésser enteses com petits nuclis argumentals o sectorials d'una utopia socioambiental per al segle XXI.

Paraules clau: moviment ecologista, nova cultura ambiental, noves utopies, reivindicacions populars, sostenibilitat

From Action to Utopia. The manifestos for the ecological protection of the territory and the environmental justice in Catalonia. (Abstract)

The manifestos express a demand of a collective respect to a negative situation from its point of view and it wants to change. It is very interesting to know what it says that the manifestos write very clearly the ideas and arguments of the population. This paper proposes an approach to these demands based on a collection of manifestos for environmental protection in Catalonia. Therefore, they are writings that refer to environmental conflicts in specific areas in the context of urban and industrial western societies. Based on these texts can be identified up to five formulations or proposals that they appear as small cores around the environmental resolution problems in relation to a new utopia for the XXI century.

Keywords: ecologist movement, manifestos, new environmental culture, popular conflicts, new utopias, sustainability

Els manifestos són declaracions escrites que expressen una reivindicació que es vol fer pública respecte una situació que es considera negativa i que es vol canviar. Això vol dir que, normalment, els manifestos consten de dues dimensions, d'una banda la denuncia d'allò que no es vol i, de l'altra, la formulació d'idees i propostes sobre les alternatives a la situació que es rebutja. De manifestos n'hi ha de molts tipus. Alguns tenen un caràcter marcadament polític -el manifest comunista per exemple- mentre que d'altres posen l'èmfasi en altres temes, com el manifest del surrealisme el 1924 de gran transcendència en el món artístic. Els que presentem aquí es centren en les relacions entre societat i medi ambient i formen un grup molt característic. En qualsevol cas, tots els manifestos tendeixen a aparèixer en moments de ruptura i de canvi¹, cosa que explica que puguin arribar a ser autèntics textos programàtics que identifiquen, conformen i aglutinen conceptes i propostes formulades pel grup o col·lectiu que els ha escrit.

En aquesta comunicació² ens hem proposat estudiar els manifestos per a la protecció del medi ambient a Catalunya per tal d'explorar la seva possible relació amb els pensaments utòpics. Amb això no volem dir que les reivindicacions i les propostes que hi apareixen siguin utopies en el sentit tradicional de la paraula. En part perquè molts tracten de llocs concrets, cosa que contrasta amb que la paraula utopia faci referència a un no-lloc. I en part perquè es proposen com programa d'acció i intervenció immediata o, en tot cas per a curt o mig termini, normalment per a la política pública. Tot i que, moltes vegades ja fa dècades que les seves reivindicacions ja fa dècades que s'havien formulat, i podria ser que encara faltés molt de temps abans no s'acomplissin. De fet, és molt probable que la utopia anés associada precisament amb que les seves demandes i propostes no podran ésser acomplides sinó és en el marc de canvis socials amplis i estructurals importants. Al cap i a la fi, un plantejament que ens recorda les utopies del XIX. De fet, alguns aspectes d'aquests manifestos ens parlen d'una visió complexa de la societat i les polítiques ambientals i territorials que caldria dur a terme en substitució a les actuals. Ara com ara extremament subordinades als interessos dominants dels grans monopolis industrials i financers.

En els moments actuals de crisi ambiental pot ésser interessant aturar-se en aquests textos precisament perquè permeten connectar la hipòtesi d'un futur amb relacions socioambientals més harmòniques amb la natura en el marc de societats molt complexes i amb un panorama ampli i heterogeni d'accions que caldria començar immediatament.

---

¹ Jori 2011

² Aquesta recerca és el resultat d'un treball que va començar a principis del 2010 en el que ha participat un equip extens de persones. És imprescindible mencionar a Gerard Jori, col·laborador infatigable del 2GES fins el 2014 i a Santiago Riutor, becari de la recerca durant el 2010. Vicenç Casals, Mercè Tatjer i Eduard Tudela també van formar part del equip i els hi devem moltes idees i suggeriments molt fructífers. La Jennifer Thiers va desenvolupar la cartografia. A les fases finals de la recerca també ens van ajudar la Hossana Raquel, la Clara Sanchez i l'Apuc Hernández. També hauríem de donar les gràcies a tothom que ens va donar notícies de manifestos dels que no teníem informació. Com el mateix Vicenç Casals, la Mercè Tatjer i el Joan Martínez entre molts d'altres el nom dels quals ara no ens ve a la ment però que esperem agrair personalment ben aviat. Els inicis d'aquest treball es remunten al 2010, en el marc d'un dels programes de suport a la recerca de la Universitat de Barcelona. La base de dades dels manifestos està composta per dos grups. Un primer grup, de 138 manifestos que han sigut publicats telemàticament al Centre de Recursos per l'Ecologia Social (www.ub.edu/cres). Més un segon grup de 36 manifestos que encara estan en procés d'estudi. La selecció dels manifestos es va fer atenent el seu caràcter de manifestos o declaracions públiques d'autoria ciutadana i amb objectius de protecció ambiental. Tot i la recerca àmplia i intensiva realitzada som conscients que poden haver quedat manifestos per localitzar i inventariar. Per això, qualsevol notícia que pugui aportar el lector sobre altres manifestos serà molt ben rebuda.

Per a realitzar aquest treball hem dividit el nostre text en quatre parts. A la primera, s'assaja de mostrar un esbós de la realitat des de la perspectiva d'un possible plantejament utòpic que donés resposta a la crisi socioambiental actual. En una segona part, es fa una introducció a la producció científica de les darreres dècades que s'han preocupat per plantejar hipòtesis sobre els canvis que es necessitaria realitzar si es volgués recompondre la crisi ambiental actual i reorientar la societat cap a una forma de relacions més harmònica amb la natura. En tercer lloc es presenta la producció de manifestos com una mostra dels plantejaments de la modernitat, segons els quals la racionalització dels problemes i situacions que es volen abordar depenen de la capacitat d'actuar amb el màxim possible de coneixement. Concretament, s'hi presenten els manifestos com una producció molt estesa arreu del món, per bé que els manifestos catalans són els que es presenten amb més detall. Segueix després una quarta part dedicada a les alternatives i propostes que es formulen en aquests manifestos i que podrien ser interpretades en clau utòpica. Per descomptat que caldrà adoptar una perspectiva crítica a l'hora de parlar d'utopies perquè com veurem, algunes propostes no fan referència al futur sinó a obligacions i responsabilitats actuals, cosa que ens portaria al terreny de la reivindicació i la denúncia. D'això se'n parla al final en l'apartat de conclusions.

Les utopies que vindran. O la hipòtesi de la harmonia de les relacions entre societat i natura en la societat contemporània.

Al parlar de la utopia en els manifestos per a la protecció ambiental s'ha de començar constatant que es tracta d'un tema on la utopia no queda restringida al camp social en la mesura que les relacions amb la natura i el medi ambient són un factor clau de la mateixa argumentació. En principi, es podria entendre que aquest mena d'utopies pot adoptar dues formes: D'una banda, que la millora ambiental sigui el resultat de canvis en les relacions socials i les formes de vida de la població, amb la qual cosa ens acostaríem a un plantejament que estaria en la línia de les utopies decimonòniques, per exemple la de E. Cabet o la de W. Morris, quan parlava dels magnífics i impol·luts ciutadans en una societat lliure i igualitària. I de l'altra, que per arribar a aquesta utopia d'una societat lliure vivint en ecosistemes més harmònics i amb millors condicions ambientals cal que la societat abandoni la seva posició dominant per sobre de la natura i comenci a adoptar estratègies d'adaptació a les condicions dels ecosistemes, cosa que vol dir reduir radicalment el consum energètic i de recursos naturals. Per descomptat que l'una i l'altra hipòtesi no són antagòniques i que fins i tot poden arribar a ser complementaries. Des de fa algunes dècades, han anat apareixent nombroses aportacions, des de l'ecologia profunda de Arne Naess, la de la sostenibilitat el 1992 i la del decreixement³, que parteixen de la necessitat de reduir la pressió sobre els recursos naturals i endinsar-se en la recerca de d'un altre tipus de relacions més harmòniques amb la natura. Especialment des que es va començar a fer palesa la realitat dels límits ambientals del creixement econòmic, amb tot el que això comporta per a la pèrdua d'expectatives sobre una hipotètica redistribució futura de la riquesa. Efectivament, fa temps que les dades de distribució de la riquesa en el món estan ancorades en la extrema desigualtat entre el vint per cent de la població mundial i el vuitanta per cent d'acumulació de riquesa, per no dir que continuen creixent⁴.

L'acceptació de que la fase de creixement ja s'ha acabat i que les properes dècades es caracteritzaran per la reestructuració dels sistemes social, econòmic i cultural en el marc

---

³ Latouche 2006

⁴ Segons dades recents, 7 de cada 10 persones del planeta viuen en un país on la desigualtat econòmica és més gran ara que fa 30 anys (OXFAM 2016 a partir de Milanovic 2013).

d'una situació d'escassetat de recursos naturals i d'empitjorament de la qualitat ambiental, i de la vida humana, permet posar sobre la taula el tema de com també caldria modificar les relacions de la societat amb el medi ambient. Si seguim a Ernest Garcia (2006) hauríem de pensar que les possibilitats de la societat del futur ja no es poden concebre com a continuació de les antigues sinó que, com deia Herman Marcuse, pressuposen una ruptura amb la història i permeten imaginar una societat lliure encara que organitzada de manera molt més senzilla en l'àmbit del que s'anomena bio-regions, amb consums molt més reduïts i aprovisionament energètic renovable. Per descomptat que si tot va bé i la humanitat actua racionalment.

Tanmateix, tenim proves sobrades que tot i que la societat actual potser és una mica més lliure –almenys en alguns llocs– els nivells de desigualtat i injustícies encara són molt grans, i fins i tot augmenten globalment. Amb la qual cosa semblaria que a vegades podrien tenir raó aquells que pensen en una mena de neo-malthusianisme socioambiental, amb els increments corresponents de pobresa i empitjorament de les condicions ambientals. I és en aquesta cruïlla entre una i una altra possibilitat que comencen a guanyar terreny les reflexions i l'anàlisi racional dels futurs possibles.

Per tant, podria semblar que davant nostre hi ha unes perspectives de futur molt obertes pel que fa als horitzons socioambientals. Tanmateix hi ha nombroses i ben raonades aportacions que, des de fa temps, assagen de formular hipòtesis i propostes⁵ a la recerca d'una teoria⁶ que podria ser extremadament útil per aquesta fase de crisi ambiental global amb repercussions ètiques i socials molt greus. Des de finals de segle passat aquests plantejaments han passat a prendre cos en el que s'accepta que són els esglaons inicials d'un nou paradigma científic⁷ encara que, fins no fa gaire encara formessin part de les perifèries del coneixement científic. Fins el punt de haver sigut considerades com utopies en el sentit de formulacions irrealitzables o sense possibilitats d'aplicació⁸.

Però també des de l'esfera ciutadana i popular a tot el món s'han anat formulant i proposant noves maneres de pensar, actuar i organitzar-se davant aquesta situació de creixents conflictes ambientals. En ocasions hi hagut una confluència amb les propostes que provenien de l'esfera científica, i a vegades han sigut pròpies i genuïnes. D'altres vegades, àdhuc podríem trobar-hi formes d'expressió actualitzada de utopies clàssiques, que prenen nova forma a la llum de la realitat actual.

De la mà de la ciència

Ernest Garcia⁹ fa servir la paraula utopia per a designar la formulació dels biòlegs Howard y Elisabeth Odum segons els quals els sistemes ecològics suggereixen que la societat global pot mirar les properes dècades pensant en un nou cicle llarg de descens del consum en base a un desenvolupament humà¹⁰ amb menys bens materials i el manteniment de l'equilibri amb el sistema ambiental que sustenta la vida. Quasi al mateix temps, apareixien més formulacions

---

⁵ Com la de la ciència participativa que promouen Ravetz i Funtowicz 2000.

⁶ Són molt interessants les aportacions de Fritjof Kappra 1996 que planteja una revisió epistemològica global de tota la ciència

⁷ El geògraf nord-americà Robert W. Kates (2011) proposa que aquesta necessitat d'adaptació podria portar a la formació de una nova ciència de la sostenibilitat

⁸ Per bé que aquestes formulacions comencin a ésser acceptades en el sistema legislatiu d'alguns països i també en l'escala local (Alió 2013).

⁹ Garcia 2006, 11

¹⁰ Max-Neeff 1993

complementaries. Com la dels espais i les ciutats resilient¹¹, provinent de la biologia i estretament lligada a la econòmica ecològica i les ciències del territori.

Al nostre parer els antecedents d'aquesta idea es podrien remuntar a mitjans de segle passat quan Aldo Leopold¹² publicava un recull de textos que havia escrit com a divulgació ambientalista que en l'apartat final titulava La Ètica de la Terra. En aquelles conclusions afirmava que les relacions entre la societat i la natura es conformaven en el marc d'un procés històric en el que la humanitat anava assumint, potser massa lentament, la seva responsabilitat ètica en relació als altres éssers vius amb els quals comparteix el planeta terra. Cosa que el portava a formular un esquema racional de reflexions sobre com hauria de ser el canvi des d'una ètica on la societat actuava de manera dominant sobre la natura, ell es referia a la ètica antropocèntrica occidental-tecnològica, a una societat que passaria a assumir una posició d'equilibri i igualtat amb el dret a la vida de tots els éssers vius.

Dues dècades més tard aquest plantejament s'havia difós àmpliament i s'havia anat fent més complex al mateix temps. Així, si inicialment Aldo Leopold es preocupava per la biodiversitat i la vida salvatge, una dècada més tard el mateix plantejament s'articulava amb els problemes de la contaminació i els impactes de la societat industrial a través de les cadenes tròfiques. Primer, de la ma de Rachel Carson amb la Primavera Silenciosa, i després de Barry Commoner que van reconduir els primers plantejaments cap un model del que seria la nova política ambiental basada en la prevenció en origen. I que hauria de cristal·litzar en un sistema legislatiu fort a favor de les tecnologies netes, també en l'escala mundial, que contrarestés les tendències de l'estructura econòmica desigual que afavorien la seva implantació només en els països rics.

Però, a hores d'ara, sabem que no ha estat així. Inclús en els països rics continua havent-hi obstacles a la implantació dels criteris preventius i precautoris i les darreres cimeres internacionals sobre el canvi climàtic han demostrat la impossibilitat de avançar cap a mesures globals orientades a disminuir la pressió sobre el medi. Cosa que ha portat, per cert, a la formulació de la hipòtesi ja comentada del decreixement que, com explica Francisco Fernandez Buey, podem entendre com hipòtesi d'un model social per a la fase de descens.

Quan pensem en totes aquestes formulacions, i d'altres del mateix estil que no han arribat a reeixir plenament, tenim tendència a pensar-les en termes de utopies. No tant pel fet de que siguin idees irrealitzables que es formulen en el buit, o en el núvol d'una societat imaginària, sinó perquè la seva aplicació comporta canvis substancials en esquemes actuals de les economies dominants i les seves aliances amb el poder polític. Però això no vol dir que no continuïn estant ben formulades ni que no sigui necessari transformar-les en una sèrie de nous codis de conducta política i professional a través de la legislació i els instruments del planejament.

Els manifestos ambientals com expressió de les utopies populars i ciutadanes

En el context de les dificultats actuals per al canvi no són només científics els que es posicionen sobre tots aquests temes sinó que també hi ha un conjunt ampli i complex de

---

¹¹ Hopkins 2009

¹² Leopold 1949

reivindicacions de la població a tot el món que reclama una altra manera de relacionar-se amb el medi ambient¹³ i que, com explica Ernest Garcia conformen un moviment basat en la cooperació i la resistència davant les economies globals.

En el que fa als manifestos convé deturar-se en les arrels culturals del que diuen i proclamen. De manera molt general es podria diferenciar entre formulacions molt influenciades per la cultura popular, per bé que el manifest, com a text racional escrit i sistemàtic no deixa de ser producte de la cultura de la modernitat. Alguns manifestos com el de Morelos, de 2007, en defensa del aigua i contra els abocadors de residus podria ser un bon exemple d'aquest tipus de manifestos que s'arrelen en la cultura popular¹⁴. Mentre que d'altres són textos extremadament moderns i es proposen des de col·lectius urbans amb destinació a poblacions urbanes, amb un discurs volgutament racional, a vegades proper al de la difusió científica. Només com exemples de manifestos pertanyents a aquest segon tipus podríem citar els manifestos de Benidorm, de 1974, i el de Daimiel el 1978), l'un el primer manifest ecologista dels països catalans, i l'altre per al conjunt de tot l'estat espanyol.

Els manifestos que analitzem en aquesta comunicació assoleixen un total de 174 textos que es van escriure entre 1972 i 2012. Es tracta, per tant, d'un conjunt de textos ampli que es centren en la protecció ambiental i que aborden multiplicitat de temes, que van des de la conservació dels espais naturals i l'agricultura als residus o l'aigua entre d'altres. Dèiem abans que els manifestos són testimonis escrits que mostren els interessos i maneres de pensar de persones que podríem considerar socialment actives, en la línia de l'anomenada societat civil, que remetent de manera molt clara el conjunt de valors i coneixements que conformen la base de les reivindicacions. Per tant, es poden considerar a mode d'indicadors de la cultura ambiental que conforma aquest moviment, concretament el moviment ecologista i socioambiental, i de la manera com s'expressen i s'entenen les relacions entre les seves reivindicacions i els condicionants socials. Així, hem d'entendre que aquests cinquanta anys dels manifestos que estem estudiant també són els del creixement del capitalisme neoliberal i monopolista el qual, recordem-ho, ha continuat basant-se en la depredació del territori i els recursos naturals. D'on que es pugui pensar que hi podrem trobar una interpretació d'aquests processos des de la posició de la població i dels moviments socials que s'han anat implicant en les demandes ambientals a mesura que passaven els anys i anava fent-se més evident la crisi ambiental a Catalunya¹⁵.

Es a dir, un entramat de formulacions on s'entrecreuen la política i la ecologia, la teoria i la praxis, i la percepció social i la cultura popular sobre uns fets socioambientals de gran transcendència. També a vegades, molt poques, ens trobem amb manifestos que procedeixen d'entorns acadèmics o científics, però també en aquests cassos hi trobem argumentacions i propostes que semblarien haver sigut escrites en textos utòpics.

---

¹³ Alió 2013 i 2014, Alió i Jori 2009 i 2010 i Jori 2011

¹⁴ Manifiesto de los pueblos de Morelos (México). 15-08-07.

<http://ilusionismosocial.org/mod/resource/view.php?id=196> (última visita 30/03/2016)

Pot ésser útil recordar que els inicis de la literatura de manifestos per a la protecció ambiental es remunten al discurs que va fer el cap Seattle el 1854 amb motiu de la seva resposta al president dels Estats Units argumentant les raons segons les quals no podia acceptar la seva proposta de delimitació i compra de terres, de fet el que seria la primera reserva índia dels Estats Units. La primera versió escrita del discurs es data el 1888 a partir del testimoni d'un periodista assistent a l'acte. També hi ha hagut dues versions actualitzades el 1960 i el 1980. www.wikipedia.org/wiki/Jefe_Seattle

¹⁵ Per a més informació pot consultar-se Jori 2011 i Alió 2013 i 2014. Al Centre de Recursos en Ecologia Social també es troba una base de dades sobre un conjunt de mobilitzacions ambientals ciutadanes a Catalunya. (Veure www.ub.edu/cres/article/mobilitzacions)

Anem a veure quines són aquestes formulacions.

La utopia en els manifestos per a la protecció ambiental a Catalunya

Per començar potser cal dir que aquests manifestos no són utopies. Tanmateix sí que són reivindicacions i demandes que s'emmarquen en un moviment d'oposició, en relació al qual compleixen la funció de difusió de les demandes de les respectives mobilitzacions i també la de mostrar les alternatives que poden utilitzar-se per reconduir una situació que, al desencadenar-se la mobilització, sembla haver arribat a un atzucac. Precisament és en aquest component alternatiu que aquest tipus de manifestos ofereixen proposicions i idees que podrien ésser considerats com fragments d'una visió més àmplia i complexa d'una societat futura més justa i que viuria amb unes millors relacions d'equilibri amb el medi ambient.

Per tant, es podria dir que aquests manifestos estan en el punt de confluència entre l'acció i la reflexió. És a dir, entre els actes reivindicatius pròpiament dits i la racionalització de les argumentacions que sustenten la protesta. I de fet, en aquestes argumentacions és on es trobaria un panorama molt interessant de formulacions que podrien ser enteses com una mena d'esborrall d'utopia de relacions socioambientals.

El canvi ambiental com utopia social

Després de la lectura d'aquests textos, potser una de les qüestions que destaca amb més claredat és que vagi sorgint repetidament l'aspiració a viure segons els idearis d'un model democràtic i la demanda al poder i a l'administració per a que deixin de prendre decisions destinades a realitzar projectes per satisfer interessos privats de grans grups econòmics en detriment de les aspiracions populars. Perquè, com es deia al començar, els manifestos sorgeixen precisament de la necessitat d'expressar una protesta que, altrament, és molt difícil d'exercir amb els mitjans d'expressió convencionals. Per tant, es podria dir que la primera utopia d'aquests textos consisteix en la possibilitat i aspiració a ser tractats de manera justa i igualitària i que, en alguns manifestos, es complementa amb el dret a participar directament en els processos de decidir sobre que i com cal fer en els pobles i ciutats. Cosa que portaria a una segona utopia, la de la substitució de la democràcia representativa per la democràcia participativa. Només dues referències extretes de dos manifestos per il·lustrar el que estem dient: Cal que la ordenació del territori sigui justa i equilibrada, comptant amb la decisió i el control popular, deien ja el 1978 en un dels primers manifestos de reivindicació del espai agrari de Gallecs¹⁶. Més de dues dècades després, el 2003, en un manifest que denunciava els intents de construcció de grans instal·lacions de tractament finalista de residus, es tornava a insistir que Mai més, en nom d'una pretesa utilitat pública se'ns ha d'imposar qualsevol infraestructura que lesioni persones i territori¹⁷.

Aquesta utopia clarament política, amb altres afirmacions que també es centren en les relacions socials. Es podria pensar que aquestes segones formulacions s'acosten a les utopies de nova generació de les que parla Ramon Alcoberro quan afirma que aquestes noves formulacions no tracten tant de imaginar i racionalitzar un model final d'organització social sinó de posar el discurs al servei d'homes i dones pacífics i racionals que col·laboren entre

---

¹⁶ Manifest de Gallecs 1978

¹⁷ Manifest Prou agressions al territori, 2003

si¹⁸. Cosa que permetria parlar d'una mena de noves utopies que emfasitzen l'autoorganització i l'autorealització, entesa com la realització expansiva de les potencialitats dels individus, i dels llocs i dels territoris afegiríem nosaltres. Perquè, efectivament, en el context de la geografia i del concepte territori es podria entendre que la relació entre persones i societat d'una banda i el medi ambient de l'altra no hauria de quedar restringida a una visió estable, àdhuc immutable de les interaccions culturals, econòmiques i culturals, sinó que també hauria d'incloure els potencials d'autorealització basats en la col·laboració i el desenvolupament futur. El qual, segons aquests manifestos es podria formular en una hipòtesi de futur que fes possible el desenvolupament harmònic entre societat i medi ambient, de manera semblant a com es formula actualment el model de la sostenibilitat ecològica.

Un dels primers manifestos que estem tractant, el que es va redactar contra la construcció de l'abocador del Garraf el 1975, ja parlava de la necessitat de preservar el massís del Garraf per a les generacions futures¹⁹ i el 1982, el de la defensa dels Alfacs es referia al dret de les actuals i futures generacions a continuar vivint de la terra²⁰. Aquest plantejament que connecta el present amb el futur apareix amb força regularitat al llarg de tots aquests anys. Per exemple, el 2000, a la Declaració de Cervera s'insistia en que els drets dels ciutadans, del medi ambient i de les generacions futures havien de prevaldre sobre les propostes dels influents grups econòmics²¹. I el 2008, en el manifest que va redactar la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona per a solidaritzar-se amb el moviment contra el transvasament del Ebre s'afirmava que les ciutats s'havien de basar en criteris de desenvolupament sostenible²².

Podríem continuar amb més citacions, però potser cal deturar-se en aquest punt i recuperar el que es deia abans sobre que aquests documents no parlen tant d'utopies en ciutats i regions imaginàries com de alternatives per al present en espais concrets, i que podrien ser factibles si no fos pel poder polític i la seva relació amb la posició hegemònica de determinades economies i el poder polític. Per tant, semblaria que en aquests textos la utopia gira al voltant de com podrien ser les relacions alternatives d'una societat que visqués respectant un mínim de condicions ecològiques.

Hem de tenir en compte que, malgrat tot, el que s'escriu en aquests textos no són plantejaments excessivament complexos. Recordem que els manifestos tenen la funció de fer arribar el missatge a través de tot el teixit social i que, per tant, són documents populars de difusió cultural. Cosa que no està renyida amb explicacions relativament detallades i elaborades que vindrien a complir el que assenyalava Ramon Alcoberro sobre la importància de la racionalització com un dels trets característics de les utopies.

Les utopies socioambientals

Quan s'assaja una aproximació dels eixos argumentals sobre el que haurien de ser les relacions entre el medi ambient i aquesta societat més igualitària i democràtica apareixen quatre temes que es repeteixen i s'encavalquen moltes vegades entre ells i amb altres aspectes

---

¹⁸ Ramon Alcoberro manté des de fa dècades una pàgina web titulada *Filosofia i Pensament*, amb voluntat de diccionari o enciclopèdia amb un apartat dedicat als pensadors utòpics i un altre a la ètica ambiental. www.alcoberro.info/index.htm#

¹⁹ Manifest del Garraf, 1975

²⁰ Per la supervivència de les Terres del Ebre, 1982

²¹ Declaració de Cervera, 2000

²² Els transvassaments no són la solució, 2008

o factors. Aquests quatre temes són els elevats consums de recursos naturals, i de l'energia molt especialment, la adopció de criteris de precaució, la interrelació entre la ciutat i el camp i, finalment, els processos actuals de formació d'una nova cultura ambiental. Anem a veure'ls amb un cert detall.

De les tecnologies netes a una societat amb menys consum de recursos naturals

En la societat actual és fonamental plantejar-se el paper de la tecnologia si es volen formular alternatives a les relacions amb la natura. En els manifestos que estem considerant aquesta qüestió es fa especialment rellevant en tots els que tracten dels impactes de les tecnologies energètiques i dels residus i també, encara que en menor mesura, de les tecnologies agro-industrials i la construcció de grans infraestructures de comunicacions.

En aquests textos, acostuma a repetir-se una argumentació que comença per la crítica a aquestes tecnologies perquè interfereixen en l'equilibri dels ecosistemes, fins el punt de comportar perills ambientals greus, i també pel fet d'estar al servei de monopolis els interessos dels quals cal cercar-los molt lluny d'on s'ubicaran les instal·lacions sense considerar les seves condicions de implantació en el territori. Posteriorment, l'argumentació continua fent referència a alternatives tecnològiques disponibles especialment en el que fa a les energies renovables i l'agricultura ecològica. Tanmateix, l'acostament a plantejaments utòpics quan es parla d'aquestes tecnologies no prové tant d'aquestes mateixes tecnologies sinó més aviat de la manera com es plantegen i com es relacionen amb la societat i el medi ambient.

Almenys això és el que es desprèn quan, en alguns manifestos, s'insisteix en la necessitat d'abordar les problemàtiques energètiques vinculant-les a la reducció del consum energètic, cosa que suposaria incidir en una sèrie de processos socials i de distribució territorial. Així, en el manifest d'OCEAS es diu que no cal parlar solament de tecnologies més eficients i renovables sinó també de reduir els consums energètics en xifres absolutes ... i d'avançar en el procés cap una nova cultura de l'energia basada en l'estalvi i l'eficiència²³. Cosa que enllaça amb el que dèiem abans quan parlàvem dels plantejaments d'alguns autors, com Ernest Garcia i Serge Latouche que insistien en la necessitat de disminuir el consum de recursos naturals si es volia avançar cap una societat millor adaptada a la crisi ambiental. Efectivament, en aquests manifestos veiem que comencen a aparèixer una sèrie d'idees com la reducció dels consums que s'hauria d'aconseguir mantenint els mateixos serveis (públics) per a tothom²⁴. I que es complementaria, a més a més, amb la reivindicació de preservar els ecosistemes i paisatges davant els monopolis de l'energia eòlica la intervenció territorial dels quals està encara supeditada a una visió segons la qual es podrà continuar subministrant energia des de localitzacions concentrades en el supòsit d'un creixement continuat del consum energètic²⁵.

Encara que en menor intensitat, també hi ha manifestos que plantegen la prohibició de les tècniques agraris amb productes OMG o transgènics, així com la de productes fitosanitaris i agroquímics sintètics. Les alternatives s'articulen al voltant del model de l'agricultura ecològica i el paradigma agroalimentari. Així, a principis de segle comencen a aparèixer cites textuais sobre la prohibició de substàncies tòxiques sintètiques i la necessitat de promoure l'agricultura ecològica i el consum responsable, amb clares referències a la gent de la ciutat i els espais urbans on es concentra el major nombre de consumidors. A partir del 2008

---

²³ Manifest del Observatori de la crisi energètica i les alternatives de societat (OCEAS). 2008

²⁴ Manifest Per una nova cultura de l'energia, 2006

²⁵ 1999 Plataforma per a la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat

comencen a aparèixer referències a la necessitat d'auto organitzar-se per a reforçar la difusió de l'agricultura i la distribució d'aliments sense substàncies tòxiques. Molt especialment hi ha dos manifestos on s'explica que volen impulsar un moviment potent, transversal, assembleari i autofinançat que empenyi un nou model per a l'alimentació, la salut, la pagesia i el territori. Ens referim al manifest sobre les Terres de Ponent²⁶ i el que es coneix amb el nom de Manifest de Bellpuig²⁷

La precaució com a condició d'un millor futur

En segon lloc, hi ha la reivindicació d'introduir els criteris de la precaució i de la prevenció en origen. que també tenen a veure amb la tecnologia però que giren al voltant d'un discurs propi. La diferència amb les reivindicacions precedents rau en el fet que en comptes de substituir unes tecnologies per unes altres el que cal és no utilitzar les que podrien generar impactes greus en la salut humana i el medi ambient. Ens trobem, per tant, davant d'unes argumentacions que en comptes de centrar-se en la elecció d'unes o altres tecnologies el que fan es centrar-se en la necessitat de deixar d'utilitzar-les, com són la nuclear i les que generen grans quantitats de residus que poden ser perillosos. Recordem que aquests dos criteris es van formular per primera vegada en els anys seixanta en el marc del desenvolupament científic alternatiu que comentàvem i que poc a poc han començat a introduir-se en el desenvolupament legislatiu²⁸.

Aquest plantejament precautori el trobem per primera vegada en el manifest de 1982 contra la central nuclear d'Ascó. I des d'aleshores torna a ressorgir diverses vegades. Així, es torna a utilitzar en els manifestos de Cervera i de Molins de Rei, en els anys 2000 i 2004, com alternativa a les polítiques finalistes catalanes de residus, reclamant la introducció de mesures de substitució tecnològica industrial i de distribució dels productes que permetessin reduir la quantitat i la perillositat dels residus. Concretament, el manifest de Molins de Rei sostenia que el principi director de la política de residus havia de ser el de la precaució, el qual havia de prevaldre al principi finalista de control en grans plantes de tractament les quals, segons el manifest de Cervera, venien essent promogudes per influents grups econòmics gens interessats en la prevenció en origen²⁹.

Una altra qüestió interessant és que aquests textos parlen del inici d'una mena d'escissió entre el món de la gran indústria, interessada en les grans instal·lacions i infraestructures de tractament dels residus, i les poblacions locals que comencen a entreveure la possibilitat d'uns impactes que no s'havien arribat a imaginar fins aleshores. No n'estem segurs, però potser podríem pensar que un dels esglaons de les utopies que s'estan forjant en aquests moments radiqui precisament en la percepció personal de la necessitat de canviar molts comportaments individuals encara que el sistema polític i cultural dominant continuï ancorat en objectius i interessos que s'associen a una hipòtesi de perills.

Concretament, el manifest contra la central nuclear d'Ascó que ja s'ha comentat abans, sostenia que les futures generacions tenen dret a viure d'una terra no contaminada³⁰. La mateixa reivindicació la trobem després en manifestos posteriors. Per exemple, el 2003 la trobem en el de la protecció del Penedès, on es reivindicava el dret a que una pretesa utilitat

---

²⁶ Manifest en defensa de les Terres de Ponent, 2007.

²⁷ Manifest de Bellpuig. Salut, democràcia i bons aliments, 2009.

²⁸ Alió 2012

²⁹ Declaració de Cervera, 2000 i la declaració i el manifest posteriors de Molins de Rei, 2006 i 2008.

³⁰ Per la supervivència de les Terres de l'Ebre. Manifest contra el funcionament de la nuclear d'Ascó, 1982.

pública –de fet s'estaven referint a un abocador de residus industrials- no lesioni persones i territori³¹. Com dèiem, podria ser que davant d'aquesta possibilitat d'un futur incert, o molt negre, les persones percebessin la necessitat de posicionar-se. De fet, hi ha alguns manifestos on es mostren aquestes actituds més proactives. En el manifest de Molins de Rei els signants s'oferien a col·laborar en el desenvolupament de programes de educació ambiental per ajudar a difondre el plantejament precautori en l'àmbit dels residus domèstics³². I també es troba en manifestos que tracten altres temes, com els de defensa dels rius on els col·lectius signants es comprometen a fer un ús cada cop més conscient de l'aigua i a col·laborar en la recuperació dels aqüífers³³.

Les utopies renovades. O quan encara cal formulant utopies sobre les relacions entre el camp i la ciutat

Amb el socialisme utòpic de mitjans del XIX va aflorar amb força la necessitat de formular propostes sobre el que es suposava que haurien d'esser unes noves relacions entre ciutat i camp i, com explica Leonardo Benevolo, sabem que aquests plantejaments utòpics van contribuir al desenvolupament d'algunes de les millors aportacions del urbanisme contemporani.³⁴ Però malgrat el temps transcorregut continua essent necessari comptar amb noves reflexions i propostes sobre els mateixos temes.

No ha d'estranyar, per tant, que en aquest grup de manifestos hi ha aproximadament una tercera part que s'interessa per qüestions relacionades amb l'agricultura³⁵. Entre aquest grup de manifestos s'hi distingeixen dos grups; el dels que es centren en el tema de la preservació dels espais agraris i el dels que tracten les qüestions relacionades amb l'alimentació, els sistemes agrícoles i la distribució i el consum.

S'ha de dir, però, que hi ha manifestos de tots dos tipus des del principi. Així, en el de la protecció dels aiguamolls del Empordà, que data del 1976, s'afirmava que aquest tipus d'espais, a més a més de la seva funció ecològica per a la preservació de les aus, també permetia continuar la producció d'aliments³⁶. En aquells primers moments, 1977, també trobem un manifest del moviment naturista centrat en les relacions entre alimentació i salut però que també preconitzava la necessitat de controlar el desenvolupament urbà i la implantació de mesures contra l'especulació urbana a favor de la preservació dels espais agraris³⁷ que encara hi havia aleshores al voltant de Barcelona.

A partir d'aleshores, i fins a l'actualitat, aniran veient la llum tota una sèrie de textos amb el mateix contingut i interessos similars. Incloent-hi manifestos de defensa de les agricultures urbanes, el de Terrassa molt especialment (2013) i els espais agraris en les franges periurbanes de Girona, Manresa, Banyoles i Lleida on s'afirmava que l'horta constitueix un espai agrícola i natural, intrínsecament unit a la ciutat³⁸. I també, per descomptat en els intersticis periurbans

---

³¹ Defensem la nostra terra de la contaminació, 1993.

³² Veure 17

³³ Manifest per una nova cultura de l'aigua a Catalunya, 1999.

³⁴ Quan ens plantejem aquests temes no podem deixar de pensar en la proposta de Ildefons Cerdà i el seu eixample de Barcelona. O també amb el model de ciutat jardí de E.Howard.

³⁵ En un treball que hem dedicat als manifestos que tracten l'agricultura i que, en aquests moments, estem a punt de finalitzar, s'ha constatat que la tercera part dels manifestos consideren explícitament el tema de la agricultura, la alimentació o tots dos alhora.

³⁶ Manifest a favor dels aiguamolls de l'Empordà, 1982.

³⁷ Manifest de la Societat Naturista Vegetariana de Barcelona (1977).

³⁸ Manifest per l'Horta, per Lleida, 2009

del Baix Llobregat i el Vallés, on la demanda es remunta al 1978 amb motiu de la defensa de Gallecs³⁹.

A partir del 2008, aquest discurs s'enriqueix amb l'aparició del Manifest de Bellpuig que inaugura una nova generació de manifestos que aniran apareixent des d'aleshores, i on, a més a més de la demanda de protecció dels espais agraris, es denuncia la indústria agroalimentària i es reivindica la necessitat de disposar de aliments saludables, procedents d'espais agrícoles regits per l'equilibri ecosistèmic, anunciant el que serà el nou moviment agroalimentari que s'estén actualment arreu del món. Aquest manifest, que podem considerar com a descendent directa del manifest naturista del 1977, també s'esforça per utilitzar arguments sòlids i comprensibles. Conseqüents amb aquest criteri afirmen que el rebuig als transgènics te a veure amb un coneixement informat, independent i seriós, que es complementa amb el coneixement de les relacions entre l'agricultura, la alimentació i salut...i també deien que volem impulsar un moviment potent, transversal, assembleari, autofinançat i que empenyi un nou model per a l'alimentació, la salut, la pagesia i el territori⁴⁰. Poc després un altre manifest continuava aprofundint en el mateix tema tot dient que El delta del Ebre és un espai imprescindible per al bon equilibri territorial i el subministrament d'aliments. Un nou model rural que promogui conreus coherents amb les condicions climàtiques, respecti els sistemes agroecològics i un adequat equilibri territorial⁴¹.

El futur i la nova cultura ambiental

Generalment, en tota formulació utòpica hi ha dues dimensions que són importants i que es relacionen entre sí. D'una banda la projecció de futur, ja que la utopia sempre es formula pensant amb que aquesta no serà possible sinó és en un futur més o menys llunyà. I de l'altra la racionalització argumental. Anem a veure com els nostres manifestos també tracten aquests dos temes.

Si comencem amb el tema del futur el primer que s'ha de dir és que apareix associat normalment al territori i al conjunt d'intervencions alternatives que es desitjaria aplicar si fos possible eradicar les pràctiques anti-ecològiques que són, lògicament, les que impulsen a escriure la majoria d'aquests textos. De fet, quan es tractava de les alternatives de la minimització de residus ja havia sortit aquest tema però voldríem reprendre'l aquí perquè també hi ha una colla de referències sobre el futur que es troben en el marc de reivindicacions relacionades directament al paisatge natural, els ecosistemes i el territori. Concretament, és força freqüent trobar invocacions d'ànim que parlen de les generacions futures i també, d'un altre tipus de desenvolupament, quan no directament del desenvolupament sostenible, per a referir-se a un desenvolupament futur en el marc del equilibri natural⁴². Per exemple al manifest contra la construcció del IV Cinturó llegim que el patrimoni cultural i ecològic és el principal llegat per a les generacions futures... amb sistemes urbans compactes i complexos i reducció dels gasos d'efecte hivernacle⁴³.

L'aparició repetida del futur fa reflexionar sobre el com i quines relacions socioambientals haurien de fer possible aquest nou territori on la població viuria de manera harmònica amb la natura. Això porta de nou a la línia argumental que ja hem comentat abans quan ens referíem

---

³⁹ Manifestos agraris del Vallès a partir de 2002

⁴⁰ Veure 16

⁴¹ Ens referim al manifest que va aparèixer el 2010 amb el títol L'Ebre sense cabals és la mort del Delta.

⁴² Manifest del Priorat per un urbanisme enriquidor, 2007

⁴³ El Vallès sense el Quart Cinturó, 2007

a les utopies sobre les relacions socials, però també ens porta als condicionants ambientals, que hauríem d'entendre com una construcció social sobre les relacions amb el medi ambiental. En relació al primer tipus de relacions es pot afirmar que els manifestos abunden en afirmacions o proposicions que insisteixen en relacions lliures i igualitàries basades en el cooperativisme i el patrimoni comunal, inclosos els elements socials i ambientals.

Aquesta visió del que podríem dir-ne noves cultures ambientals queda molt ben recollida en manifestos que utilitzen conceptes com els de la nova cultura del aigua i del territori per referir-se a la necessitat de planificar per protegir la natura i poder viure-hi ⁴⁴ en el ben entès que la natura és la base que permet la vida ⁴⁵ i conforma un dels valors principals del patrimoni col·lectiu ⁴⁶. En particular en els espais rurals, com passa en el manifest per a la protecció de l'alta muntanya ⁴⁷ i també en els espais urbans i periurbans.

A més a més, en aquests documents, la cultura té una dimensió proactiva. Això es pot verificar quan comencen a trobar expressions que parlen de la necessitat de re aprendre tècniques tradicionals com la de la construcció amb pedra seca considerada un potencial actual per a nous projectes de conservació del patrimoni, al camp, per a la ramaderia i la ciutat ⁴⁸.

A mode de conclusió

Els manifestos que hem estat estudiant se'ns apareixen doncs com a molt interessants en aquests inicis del nou segle, quan comencem a adonar-nos de les dificultats per a formular projectes i alternatives per a una realitat i un futur que hem de pensar d'una altra manera. Efectivament, aquests manifestos ens ofereixen una mirada diferent sobre moltes de les coses que passen actualment i sobre la manera com es relacionen amb la natura. Podent-se afirmar que algunes de les coses que diuen i de les idees que mostren s'acosten a les formulacions utòpiques. Anem a veure'n algunes.

Quan la acció i el lloc depassen la utopia

Sens dubte, el primer a destacar és que una part significativa d'aquests textos no parlaven d'utopies. Prova d'això es troba en que una part de les mobilitzacions a que feien referència els manifestos havien assolit els seus objectius, la qual cosa vol dir que es tractava de reivindicacions que tot i semblar a vegades fora de la realitat no deixaven de ser perfectament factibles, àdhuc en el mateix moment en que s'estaven reivindicant. Entre aquests manifestos sobresurten els de la preservació d'espais agrícoles i que conformen un moviment específic del nostre temps, especialment en les zones periurbanes. I que probablement també es podria explicar pel desenvolupament dels instruments jurídics i de planificació urbana, amb llarga experiència de figures jurídiques de control i administració sobre els usos del sòl.

---

⁴⁴ Manifest per un litoral viu, 1993

⁴⁵ Veure 19

⁴⁶ Veure 31 i Manifest per a un nou marc de protecció de Collserola, 2001

⁴⁷ Per la dignitat i la qualitat de l'alta muntanya. Prou depredació del territori. 2004

⁴⁸ Declaració de Torroella de Montgrí. Per a la defensa del patrimoni cultural de la pedra seca, 2004

Aquesta relativa senzillesa resoltiva, que no vol dir facilitat a causa dels enormes interessos econòmics implicats⁴⁹, contrasta amb les reivindicacions i propostes d'altres manifestos amb objectius més complexos els quals, ara com ara, continuen essent extremadament difícils d'aconseguir. Pensem especialment en els manifestos que es centren en l'estructura energètica, tant en el que fa al seu sistema de producció com de distribució, inclosa la indústria nuclear, que ja es comencem a trobar des dels anys setanta en el segle passat fins a la actualitat amb molta probabilitat d'anar-se desenvolupant en les properes dècades. I pensem també en els manifestos sobre els residus, i els que reivindiquen una agricultura sense fitosanitaris i sense transgènics.

Podria ser que hi hagués un comú denominador entre aquests manifestos aparentment tant diferents. Al nostre parer aquesta connexió es troba en les interrelacions entre el sistema industrial i la societat de consum en el seu procés de desenvolupament capitalista, amb implicacions que van més enllà del simple augment de la demanda traspasant fins a la percepció, la mentalitat i la cultura de la població, progressivament atrapada dins un model socioterritorial tecnificat. Es a dir, problemes socioambientals que tenen a veure amb una interacció social, política i ambiental extremadament complexa per a la qual, com s'ha dit abans, la població, i les formes d'intervenció pública, no estan gens preparades. Probablement aquest sigui un dels àmbits on es faci més difícil formular propostes i potser, per tant, sigui aquí on podem trobar més alternatives i idees que ens remetin a les utopies.

I si fos que les idees (utòpiques) ajuden a trobar el camí per a una acció complexa i difícil?

Probablement un dels aspectes més interessants de tots aquests documents radiqui en el fet que diuen i proposen alternatives per a situacions extremadament complexes però que cal abordar decididament en aquest inici de la fase de descens en el consum de recursos de què parlava Ernest Garcia. Recuperant el que s'explicava abans quan es detallava el contingut d'aquests textos es podria concloure que hi ha cinc propostes que podrien acostar-nos a una formulació utòpica.

La primera és la que tracta dels canvis en les relacions socials -que han de ser més justes i igualitàries- i especialment en les relacions polítiques, inclosa la participació ciutadana, el respecte a la capacitat individual per a encarar un futur de harmonia amb el medi en el marc de les condicions eco-territorials existents. Vindria després les que es decanten per una disminució del consum, i les que es relacionen amb l'aplicació dels criteris de la precaució i la prevenció en origen, els quals al·ludeixen directament a la hegemonia de determinats processos industrials que, com ja s'ha dit, són els que es relacionen amb determinades formes de generació energètica, la producció i el tractament de residus i els fitosanitaris i transgènics.

Aquesta situació de complexitat augmenta en un quart grup d'alternatives que es refereixen a un canvi de les relacions eco-territorials. Com ja s'ha dit es tracta del tema ja clàssic de la utopia de la harmonia entre ciutat i camp i que reprèn de nou la seva importància. En una situació on el procés d'urbanització territorial ha arribat a unes dimensions impensables cent anys abans es fa més necessari que mai la protecció dels espais agraris i l'agricultura en

---

⁴⁹ Al finalitzar aquesta comunicació ens hem assabentat que un dels espais agrícoles que es reivindica en els manifestos del Delta del Llobregat, i que semblava haver-se pogut preservar, havia entrat de nou en una situació d'incertesa a causa d'un moviment polític de darrera hora que encara hem de estudiar millor.

general. Però hi ha dos factors en positius que enforteixen les mateixes reivindicacions. L'un, ja s'ha parlat, és el del desenvolupament d'un sistema legal que pot fer front a les necessitats d'espai agrícoles; i l'altre el de l'aparició de ciutadanes urbanes progressivament més interessades per les relacions entre alimentació i salut i la promoció d'un consum responsable que no es base en situacions d'intercanvi desigual amb la pagesia.

Finalment, hi ha un cinquè tipus d'aportacions que hem agrupat al voltant de les reflexions sobre la cultura i les seves relacions amb el territori. Aquí hi tornen a aparèixer les que parlaven del drets de viure amb harmonia amb el territori i que es desenvolupen en el context d'una reflexió sobre com aconseguir-ho. I molt especialment sobre com el medi ambient i el respecte a la natura ha de formar part dels criteris principals de l'acció territorial i les polítiques econòmica i urbana.

Les relacions amb el medi ambient en les utopies actuals

Fins aquí el que volíem explicar del nostre treball amb aquest conjunt de manifestos per a la protecció ambiental a Catalunya. Però no podríem deixar aquestes conclusions sense fer esment a dues últimes qüestions. Una, la de que aquests textos ens han portat no tant a les utopies com als drets de les persones a viure en el marc d'un millor equilibri amb el medi ambient. Cosa que hem vist insistentment repetida de distintes maneres d'una manera precisa i concreta tant en el temps, el del present, com el del espai. I són precisament aquests condicionants locals que trenquen amb la idea clàssica d'una utopia entesa com una projecció de futur en un espai no existent. I que ens posa al davant d'unes reivindicacions respecte les quals es vol que siguin factibles en el mínim temps possible. Cosa per a la qual, ens diuen, estan disposats a actuar i implicar-se.

També hem vist que majoritàriament són textos breus que tendeixen a concentrar-se en els punts que es reivindiquen. Podria ser, per tant, que els manifestos no siguin el millor model literari per un discurs més elaborat i extens. La llargada argumentativa i les bones racionalitzacions les hem de buscar en la ciència, on prenen forma d'hipòtesi no verificable positivament sobre com seria necessari que fossin les relacions socials i amb el medi ambient. Però sí que aquests manifestos parlen dels conflictes eco-territorials que s'esdevenen actualment arreu del món i ens mostren la capacitat de la població per racionalitzar-ho i transformar-ho en argumentacions racionals i comprensibles sobre les propostes polítiques i d'acció que podrien resoldre'ls.

Bibliografia

ALCOBERRO, Ramon. *Les utopies*. En: Filosofia i Pensament. (En línia). Universitat de Girona. <http://www.alcoberro.info/index.htm#> (25 de març de 2016).

ALIO, M. Àngels. Aproximación a los criterios precautorios desde la política ambiental y sus relaciones con la ciencia y la sociedad. *Mercator*, [En línea]. Universidade Federal do Ceará Fortaleza, v. 11, n. 26, p. 217-236, set./dez. 2012. <http://www.mercator.ufc.br/index.php/mercator/article/view/972> (25 de març de 2016).

ALIÓ, M. Àngels. Els manifestos per a la protecció ambiental com instrument de construcció de la cultura de la sostenibilitat. Catalunya 1972-2012. *Papers*, Barcelona: Ecoconcern, 2014, vols. 41 i 42, 45 p. i 34 p.

ALIÓ, M.Àngels. Los manifiestos para la protección ambiental en Catalunya. Buscando aproximaciones a la hipótesis de la resiliencia. *IX Coloquio de Desarrollo Local*, Asociación de Geógrafos Españoles, Alacant: 2013, (en prensa).

ALIÓ, M.Àngels y Gerard JORI. La evolución reciente de las movilizaciones ambientales en Cataluña. En: J.M. Feria Toribio, A. García García y J.F. Ortega Rivera (eds.). *Territorios, Sociedades y Políticas*. Sevilla: Asociación de Geógrafos Españoles, 2009, 548 p. , p.431-441.

ALIÓ, M. Àngels y Gerard JORI. La reforma ambiental de las ciudades. Visiones y propuestas del movimiento vecinal de Barcelona. *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*. [En línea]. Barcelona: Universidad de Barcelona, 1 de agosto de 2010, vol. XIV, nº 331 (63). <http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-331/sn-331-63.htm>. (25 de març de 2016).

BENEVOLO, Leonardo. *Los orígenes del urbanismo moderno*. Madrid: Blume, 1979. 208 p.

CAPRA, Fritjof. *La trama de la vida. Una nueva perspectiva de los sistemas vivos*. Barcelona: Anagrama, 1998. 359 p.

CARSON, Rachel. *Primavera silenciosa*. Barcelona: Crítica, 2005, 256 p. (la primera edició en anglès es de 1962).

COMMONER, Barry. *En paz con el planeta*. Barcelona: Drakontos, 1992, 256 p.

FERNANDEZ BUEY, Francisco. *Utopías e ilusiones naturales*. Barcelona: El Viejo Topo, 2007, 336 p.

GARCIA, Ernest. El cambio social más allá de los límites al crecimiento: Un nuevo referente para el realismo en la sociología ecológica. *Aposta. Revista de ciencias sociales*. [En línia]. 2006, nº 27, abril. www.apostadigital.com/revistav3/hemeroteca/egarcia.pdf (31 de març 2016)

HOPKINS, Rob. *From Oil Dependency to Local Resilience*. Cambridge: Green Books. 2008, 240 pag.

JORI, Gerard. Manifiestos ecologistas y cultura ambiental. A propósito de un repertorio digital de manifiestos. *Ar@cne.Revista Electrónica de Recursos en Internet sobre Geografía y Ciencias Sociales*. [En línea].Barcelona, Universidad de Barcelona, nº 142, 1 de enero de 2011. www.ub.es/geocrit/aracne/aracne-142.htm (25 de març de 2016)

KATES, Robert W. From the Unity of Nature to Sustainability Science: Ideas and Practice. *CID Working Paper*. (En línia). 2011, nº 218. March. Center for International Development, Harvard University. Cambridge, MA: Harvard University. <http://rwkates.org/pdfs/a2011.02.pdf> (25 de març de 2016)

LATUCHE, Serge. *Le pari de la décroissance*. Paris: Fayard, 2006, 312 pàgines

LEOPOLD, Aldo. *A Sand County Almanac*. Oxford University Press, 1949. 226 p.

MARCUSE, Herbert. *La fi de la utopia*. Barcelona: Edicions 62, 1969, 124 p. (la primera edició del escrit en alemany sobre la utopia és del 1967).

MAX-NEEF, Manfred. *Desarrollo a Escala Humana. Conceptos, Aplicaciones y Reflexiones*. Barcelona: Icaria, 1993, 152 p.

MILANOVIC, Branco. Global inequality and the global inequality extraction ratio: The story of the past two centuries, *Policy Research Working Paper 5044*, [En línia]. Washington DC: Banc Mundial, 2009. <http://elibrary.worldbank.org/doi/-book/10.1596/1813-9450-5044> (25 de març de 2016).

NAESS, Arne. *Ecology, community and lifestyle: outline of an ecosophy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 223 p.

RAVETZ, Jerome – FUNTOWICZ, Silvio O. *La ciencia posnormal. Ciencia con la gente*. Barcelona: Icaria, 2000, 110 p.